

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

9. detsember 2021 *

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Määrus (EÜ) nr 44/2001 – Artikli 5 punkt 3 – Mõiste „lepinguväline kahju“ – Kohtulik täitemenetlus – Alusetust rikastumisest tulenev väljaandmise nõue – Artikli 22 punkt 5 – Kohtuotsuste täitmine – Erandlik kohtualluvus

Kohtuasjas C-242/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Visoki trgovački sudi (kõrgem kaubanduskohus, Horvaatia) 6. mai 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 8. juunil 2020, menetluses

HRVATSKE ŠUME d.o.o., Zagreb, kes on HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj p.o, Zagreb, õigusjärglane

versus

BP Europa SE, kes on Deutsche BP AG õigusjärglane, kes omakorda oli The Burmah Oil (Deutschland) GmbH õigusjärglane,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: kolmanda koja president K. Jürimäe (ettekandja) neljanda koja presidendi ülesannetes, kohtunikud koja president S. Rodin ja N. Piçarra,

kohtujurist: H. Saugmandsgaard Øe,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Horvaatia valitsus, esindaja: G. Vidović Mesarek,
- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vláčil ja I. Gavrilova,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Heller ja M. Mataija,

* Kohtumenetluse keel: horvaadi.

olles 9. septembri 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42) artikli 5 punkti 3 ja artikli 22 punkti 5.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, mille pooled on Horvaatias asuv äriühing HRVATSKE ŠUME d.o.o., Zagreb (kes on HRVATSKE ŠUME javno poduzeće za gospodarenje šumama i šumskim zemljištima u Republici Hrvatskoj p.o, Zagreb õigusjärglane) ja Saksamaal asuv BP Europa SE Hamburg (kes on Deutsche BP AG õigusjärglane, kes on omakorda The Burmah Oil (Deutschland) GmbH õigusjärglane), sellise alusetul rikastumisel põhineva summa tagasi maksmise nõude üle, mis kanti hiljem lubamatuks tunnustatud täitemenetluses alusetult üle.

Õiguslik raamistik

Määrus nr 44/2001

- 3 Määruse nr 44/2001 põhjendustes 2, 8, 11 ja 12 on märgitud:
 - „(2) Teatavad erinevused kohtualluvust ja kohtuotsuse täitmist käsitlevates siseriiklikes eeskirjades takistavad siseturu häireteta toimimist. Olulised on sätted, millega ühtlustatakse eeskirjad kohtualluvuse konflikti kohta tsiviil- ja kaubandusajades ning lihtsustatakse vorminõudeid, et käesoleva määrusega seotud liikmesriikide kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine oleks kiire ja lihtne.
 - [...]
 - (8) Käesoleva määruse reguleerimisalasse kuuluvatel menetlustel peab olema side nende liikmesriikide territooriumidega, kelle jaoks käesolev määrus on siduv. Lisaks sellele peaksid kohtualluvuse ühiseeskirjad kehtima siis, kui kostja alaline elukoht on ühes kõnealustest liikmesriikidest.
 - [...]
 - (11) Kohtualluvuse eeskirjad peavad olema hästi etteaimatavad ning lähtuma põhimõttest, et tavaliselt on kohtualluvus seotud kostja alalise elukohaga ning seepärast peab kohtualluvus alati olema olema, välja arvatud teatavatel täpselt määratletud juhtudel, kui kohtuvaidluse sisu või osapoolte autonoomia eeldab teistsugust seotust. Selleks et ühiseeskirjad oleksid läbipaistvamad ja et vältida kohtualluvuse konflikte, peab juriidilise isiku alaline asukoht olema autonoomselt määratletud.
 - (12) Lisaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvusel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele.“

4 Määruse artikli 2 lõikes 1 on sätestatud:

„Käesoleva määruse kohaselt kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse nende kodakondsusest hoolimata.“

5 Määruse artiklis 3 on sätestatud:

„1. Isikuid, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, saab teise liikmesriigi kohtusse kaevata üksnes käesoleva peatüki 2.–7. jaos sätestatud korras.

2. Nende vastu ei saa eelkõige kohaldada I lisas sätestatud siseriikliku kohtualluvuse eeskirju.“

6 Määruse II peatüki 2. jao „Kohtualluvus erandjuhtudel“ artiklis 5 on ette nähtud:

„Isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata:

1. a) lepingutega seotud asjades selle paiga kohtusse, kus tuli täita asjaomane kohustus;
- b) kui ei ole kokku lepitud teisiti, käsitatakse käesoleva sätte kohaldamisel asjaomase kohustuse täitmise kohana:
 - müügi puhul kohta liikmesriigis, kus lepingu kohaselt kaubad üle anti või kus need oleks tulnud üle anda,
 - teenuste osutamise puhul kohta liikmesriigis, kus lepingu kohaselt teenuseid osutati või kus neid oleks tulnud osutada;
- c) kui ei kohaldata punkti b, kohaldatakse punkti a;

[...]

3. lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda;

[...]“.

7 Määruse nr 44/2001 6. jaos asuvas artiklis 22 „Ainupädevus“ on sätestatud:

„Alalisest elukohast olenemata on erandkorras pädevad järgmised kohtud:

[...]

5. kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele.“

Määrus (EL) nr 1215/2012

- 8 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (ELT 2012, L 351, lk 1) põhjenduses 34 on märgitud:

„Tuleks tagada [27. septembril 1968 sõlmitud konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 1972, L 299, lk 32), mida on muudetud hilisemate konventsioonidega uute liikmesriikide selle konventsiooniga ühinemise kohta; edaspidi „Brüsseli konventsioon“], määruse [nr 44/2001] ja käesoleva määruse vaheline järjepidevus ning selleks tuleks ette näha üleminekusätteid. Järjepidevust on vaja ka Euroopa Liidu Kohtu tõlgendustes [...] Brüsseli konventsiooni ja seda asendavate määruste kohta.“

- 9 Määruse nr 1215/2012 artiklis 66 on ette nähtud:

„1. Käesoleva määruse sätteid kohaldatakse üksnes 10. jaanuaril 2015 või pärast seda algatatud kohtumenetluste, ametlikult koostatud või ametlike dokumentidena registreeritud ametlike dokumentide ja kinnitatud või sõlmitud kohtulike kokkulepete suhtes.

2. Erandina artiklist 80 jätkatakse määruse [nr 44/2001] kohaldamist enne 10. jaanuari 2015 algatatud kohtumenetlustes tehtud otsuste, ametlikult koostatud või ametlike dokumentidena registreeritud ametlike dokumentide ja kinnitatud või sõlmitud kohtulike kokkulepete suhtes, mis kuuluvad nimetatud määruse kohaldamisalasse.“

- 10 Määruse nr 1215/2012 artikli 80 esimeses lauses on sätestatud:

„Käesoleva määrusega tunnistatakse kehtetuks määrus [nr 44/2001].“

Määrus (EÜ) nr 864/2007

- 11 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II“) (ELT 2007, L 199, lk 40) põhjenduses 7 on märgitud:

„Käesoleva määruse reguleerimisala ja sätted peaksid olema kooskõlas [määrusega nr 44/2001] ning lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatavat õigust reguleerivate õigusaktidega.“

- 12 Määruse nr 864/2007 artikli 2 „Lepinguvälised võlasuhted“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Käesolevas määruses hõlmab kahju õigusvastaselt tekitatud kahju, alusetu rikastumise ja käsundita asjaajamise või *culpa in contrahendo* tagajärgi.“

- 13 Määruse artiklis 10 „Alusetu rikastumine“ on sätestatud:

„1. Kui alusetust rikastumisest, sealhulgas alusetult saadud maksest tulenev lepinguvälise võlasuhe tugineb poolte vahel olemasolevale suhtele, nagu näiteks lepingust või kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevale suhtele, mis on kõnealuse alusetu rikastumisega tihedalt seotud, kohaldatakse nimetatud suhtele kohaldatavat õigust.

2. Kui kohaldatavat õigust pole lõike 1 alusel võimalik kindlaks määrata ning kui poolte harilik viibimiskoht on samas riigis, kus alusetu rikastumise põhjustanud sündmus aset leidis, kohaldatakse kõnealuse riigi õigust.

3. Kui kohaldatavat õigust pole lõike 1 või lõike 2 alusel võimalik kindlaks määrata, kohaldatakse selle riigi õigust, kus alusetu rikastumine aset leidis.

4. Kui juhtumi kõikidest asjaoludest ilmneb, et alusetust rikastumisest tulenev lepinguväline võlasuhe on ilmselgelt tihedamalt seotud mõne muu riigiga kui lõigetes 1, 2 ja 3 osutatud riik, kohaldatakse selle teise riigi õigust.“

14 Selle määruse artikli 12 „Culpa in contrahendo“ lõikes 1 on sätestatud:

„Lepinguvälistele võlasuhetele, mis on tekkinud lepingueelsetest toimingutest, olenemata sellest, kas leping tegelikult sõlmiti, kohaldatakse õigust, mida kohaldatakse lepingule või mida oleks lepingu sõlmimise korral sellele kohaldatud.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

15 Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus, Horvaatia) täitemääruse alusel pöörati 11. märtsil 2003 põhikohtuasja kostja kasuks sundtäitmisele võlgnevus 3 792 600,87 Horvaatia kunat (HRK) (ligikaudu 500 000 eurot) põhikohtuasja hageja kontolt. See äriühing pöördus kohtusse, et tuvastataks kohtuliku täitemenetluse lubamatus. Selles menetluses tegi Vrhovni sud (Horvaatia Vabariigi kõrgeim kohus) 21. mail 2009 nüüdseks jõustunud kohtuotsuse, milles leidis, et sundtäitmine oli lubamatu. Põhikohtuasja kostja, kes on alusetult rikastunud, oli seega kohustatud tagastama põhikohtuasja hagejale alusetult üle antud summa, millele lisandub seadusjärgne viivisintress.

16 Pärast selle kohtuotsuse tegemist ei saanud põhikohtuasja hageja riigisiseste menetlusnormide alusel esitada tagasitäitmistaotlust samas täitemenetluses, sest selle taotluse esitamiseks ette nähtud ja täitetoimingute tegemise päevast kulgema hakanud üheaastane tähtaeg oli möödunud. Seejärel algatas ta 1. oktoobril 2014 eraldiseisva menetluse alusetult üleantu väljaandmiseks Trgovački sud u Zagrebus (Zagrebi kaubanduskohus, Horvaatia), kes leidis, et määruse nr 1215/2012 sätete alusel ei allu kohtuasi talle. See kohus oli nimelt seisukohal, et eeldades, et ei ole olemas eraldi õigusnormi, mis käsitleks kohtualluvuse määramist, tuleb kohaldada rahvusvahelise kohtualluvuse määramise üldpõhimõtet ning seetõttu allub asi rahvusvahelise kohtualluvuse kohaselt põhikohtuasja kostja elukohajärgse liikmesriigi kohtutele, st Saksa kohtutele.

17 Põhikohtuasja hageja esitas Trgovački sud u Zagrebu (Zagrebi kaubanduskohus) määruse peale määruskaebuse Visoki trgovački sudile (kõrgem kaubanduskohus, Horvaatia), kes on käesolevas kohtuasjas eelotsusetaotluse esitanud kohus. See kohus leiab, et esimese astme kohus kohaldas määrust nr 1215/2012 ekslikult, sest vastavalt kõnealuse määruse artikli 66 lõikele 1 on see määrus kohaldatav üksnes alates 10. jaanuarist 2015 algatatud kohtumenetluste suhtes, samas kui põhikohtuasi algatati varem. Määrus nr 44/2001 on tema hinnangul seega *ratione temporis* kohaldatav.

18 Samas on eelotsusetaotluse esitanud kohtul esiteks küsimus, kuidas tõlgendada õigesti mõistet „lepinguväline kahju“ ja ta väljendab oma kõhkclusi määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tõlgendamise suhtes. Ta väidab, et alusetu rikastumise instituut kuulub „lepinguvälise kahju“ alla,

seetõttu on põhimõtteliselt põhjendatud selle sätte kohaldamine põhikohtuasjas ja asi võiks alluda Horvaatia kohtutele rahvusvahelise kohtualluvuse alusel. Kõnealuse sätte kohaldamine on tema hinnangul samas keeruline seetõttu, et selles on ühendava tegurina ette nähtud kahjustav sündmus, aga alusetu rikastumise korral kahjustav sündmus puudub.

- 19 Euroopa Kohtu praktika ei anna sellele küsimusele vastust, kuigi teatud aspektid võivad olla asjakohased. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et 28. jaanuari 2015. aasta kohtuotsuse Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37) kohaselt tuleb mõistet „lepinguväline kahju“ tõlgendada nii, et selle alla mahub igasugune nõue, mis taotleb kostja vastutusele võtmist ega ole seotud lepinguga määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 tähenduses. Samamoodi leidis Euroopa Kohus 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsuses Austro-Mechana (C-572/14, EU:C:2016:286), et selle määruse artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et nõue maksta Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (EÜT 2001, L 167, lk 10; ELT eriväljaanne 17/01, lk 230) artikli 5 lõike 2 punktis b ette nähtud õiglast hüvitist kuulub lepinguvälise kahju valdkonda. Seevastu tegi kohtujurist Wahl oma ettepanekus kohtuasjas Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:225) Euroopa Kohtule ettepaneku tõlgendada määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 nii, et alusetule rikastumisele tuginev väljaandmise hagi ei ole lepinguvälise kahjuga seotud asi.
- 20 Teiseks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kuidas tõlgendada määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5, mis on kohaldatav kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul, sest käesolev alusetust rikastumisest tulenev väljaandmise hagi kuulub sundtäitmise menetluse konteksti. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et kuigi põhikohtuasja hageja algatas eraldi tsiviilkohtumenetluse, tegi ta seda üksnes seetõttu, et sundtäitmise menetluses tagasitäitmistaotluse esitamiseks liikmesriigi õiguses ette nähtud tähtaeg oli möödunud.
- 21 Selles olukorras otsustas Visoki trgovački sud (kõrgem kaubanduskohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:
1. Kas alusetust rikastumisest tulenev väljaandmise hagi on hõlmatud kohtualluvuse alusega, mis on sätestatud määruses [nr 44/2001] „lepinguvälise kahju“ valdkonnas, võttes arvesse, et selle määruse artikli 5 punktis 3 on muu hulgas sätestatud, et „isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata [...] „3. lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda“?
 2. Kas tsiviilkohtumenetlus, mis on algatatud seetõttu, et kehtib ajaline piirang alusetu rikastumise alusel saadu tagastamisnõude esitamisele sama kohtuliku täitemenetluse raames, on hõlmatud erandliku kohtualluvuse ulatusega [määruse nr 44/2001] artikli 22 punkti 5 alusel, milles nähakse ette, et kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul on erandkorras pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele, olenemata alalisest elukohast?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Sissejuhatavad märkused

- 22 Olgu esiteks üle korratud, et vastavalt määruse nr 1215/2012 artikli 80 esimesele lausele tunnistati sellega kehtetuks ja asendati määrus nr 44/2001, millega omakorda asendati käesoleva kohtuotsuse punktis 9 mainitud Brüsseli konventsioon. Seetõttu kehtib tõlgendus, mille Euroopa Kohus andis määruse nr 1215/2012 või selle konventsiooni sätetele, ka määruse nr 44/2001 sätete kohta, kui neid sätteid võib pidada „samaväärseteks“. See kehtib iseäranis Brüsseli konventsiooni ja määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohta ühelt poolt ning määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 2 kohta teiselt poolt (vt selle kohta 24. novembri 2020. aasta kohtuotsus Wikingerhof, C-59/19, EU:C:2020:950, punkt 20 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 23 Teiseks tuleb põhikohtuasjale *ratione temporis* kohaldatavate õigusnormide kindlaksmääramise kohta täpsustada, et määruse nr 1215/2012 artikli 66 lõikes 2 on ette nähtud, et määruse nr 44/2001 kohaldamist jätkatakse enne 10. jaanuari 2015 algatatud kohtumenetlustes tehtud otsuste, ametlikult koostatud või ametlike dokumentidena registreeritud ametlike dokumentide ja kinnitatud või sõlmitud kohtulike kokkulepete suhtes, mis kuuluvad nimetatud määruse kohaldamisalasse.
- 24 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et alusetust rikastumisest tulenev väljaandmise menetlus algatati põhikohtuasjas Horvaatia kohtutes 1. oktoobril 2014.
- 25 Nagu ka eelotsusetaotluse esitanud kohus on märkinud, on määrus nr 44/2001 järelikult põhikohtuasjas *ratione temporis* kohaldatav.

Teine küsimus

- 26 Teise küsimusega, mida tuleb analüüsida esimesena, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks on hõlmatud selles sättes ette nähtud erandliku kohtualluvusega, kui hagi on esitatud seetõttu, et möödus tähtaeg, mille jooksul sai sundtäitmise menetluses alusetult üle antud summa tagastamist nõuda sama kohtuliku täitemenetluse raames.
- 27 Siinkohal tuleb silmas pidada, et kui määruse nr 44/2001 artikli 2 lõikes 1 on sätestatud üldpõhimõte – nimelt, et asi allub kostja alalise elukoha liikmesriigi kohtutele –, siis samas määruses on ette nähtud ka erinormid, mis võimaldavad hagejal teatud eelduste korral esitada kostja vastu hagi mõne teise liikmesriigi kohtule.
- 28 Alternatiivset kohtualluvust ette nägevaid valikulise kohtualluvuse eeskirju tuleb siiski tõlgendada kitsalt ja tõlgendus ei tohi minna kaugemale nimetatud määruses sõnaselgelt ette nähtud juhtudest (4. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus Feniks, C-337/17, EU:C:2018:805, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 29 Seega on määruse nr 44/2001 artikli 22 punktis 5 sätestatud erandina üldpõhimõttest, et kohtuotsuste täitmisega seotud menetluste puhul on pädevad üksnes selle liikmesriigi kohtud, kus otsus on täidetud või kuulub täitmisele, olenemata alalisest elukohast. Kuivõrd selle sätte

on kehtestatud erand kohtualluvuse üldpõhimõttest, siis ei tohi seda tõlgendada laiemalt, kui sätte eesmärk nõuab (vt selle kohta 7. märtsi 2018. aasta kohtuotsus E.ON Czech Holding, C-560/16, EU:C:2018:167, punktid 26 ja 27 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 30 Nagu nähtub aga kõnealuse määruse põhjendustest 2 ja 11, on selle määruse eesmärk ühtlustada tsiviil- ja kaubandusajades kohtualluvust puudutavad kollisiooninormid selliste kohtualluvuse eeskirjade abil, mis on hästi ettenähtavad. Määrusega taotletakse seega õiguskindluse eesmärki, mis seisneb Euroopa Liidus asuvate isikute õigusliku kaitse tugevdamises, võimaldades korraga nii hagejal raskusteta kindlaks teha kohtu, kuhu ta võib pöörduda, kui ka kostjal mõistlikult ette näha, millisesse kohtusse teda võidakse kaevata (7. märtsi 2018. aasta kohtuotsus E.ON Czech Holding, C-560/16, EU:C:2018:167, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 31 Niisuguses kontekstis kuuluvad määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 kohaldamisalasse hagid, mille eesmärk on otsuse tegemine küsimustes, mis on seotud vallas- või kinnisvara suhtes sunni kasutamise või nende käsutamise piiramise ja arestimisega, et tagada kohtuotsuste ja täitedokumentide tegelik täitmine (vt analoogia alusel 3. septembri 2020. aasta kohtuotsus Supreme Site Services jt, C-186/19, EU:C:2020:638, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 32 Seevastu hagi, mille ese on alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue, eesmärk ei ole lahendada vaidlust, mis on seotud vallas- või kinnisvara suhtes sunni kasutamisega, et tagada kohtuotsuse ja täitedokumendi tegelik täitmine eelmises punktis viidatud kohtupraktika tähenduses. Tegemist on autonoomse hagiga, mis ei ole iseenesest ei täitemenetlus ega selles suhtes esitatud kaebus. Sellest järeldub, et niisugune hagi ei kuulu määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 kohaldamisalasse, isegi kui alusetu rikastumise põhjustas sundtäitmise lubamatuks tunnistamine.
- 33 Käesoleval juhul väidab Horvaatia valitsus sisuliselt, et alusetul rikastumisel põhineva väljaandmisnõude üle peetava põhikohtuasja menetluse ja täitemenetluse vahel on tihe seos, sest esiteks on täitemenetluses vaidlustatud kohtulahendi kehtetus alusetu rikastumise põhjus ja teiseks oleks alusetult saadud summa tagastamist saanud nõuda täitemenetluses, kui selleks ette nähtud tähtaeg ei oleks möödunud, ilma et see oleks olnud tingitud põhikohtuasja hageja mis tahes hooletusest.
- 34 Tuleb siiski märkida, et nii määruse nr 44/2001 üldise ülesehituse tõttu, mille kohaselt tuleb artikli 22 sätteid tõlgendada kitsalt, kui ka nõude tõttu tõlgendada selle määruse sätteid nii, et see oleks hästi etteaimatav, nagu nähtub määruse põhjendusest 11, tuleb sama määruse artikli 22 punkti 5 kohaldamisalast välistada hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks, kui hagi on esitatud seetõttu, et möödus tähtaeg, mille jooksul sai sundtäitmise menetluses alusetult üle antud summa tagastamist nõuda sama kohtuliku täitemenetluse raames.
- 35 Peale selle on Euroopa Kohus leidnud seoses Brüsseli konventsiooni artikli 16 lõikega 5, mille sõnastus on üle võetud määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5, et peamine põhjus, miks asi kuulub selle liikmesriigi kohtute erandlikku kohtualluvusse, kus otsus kuulub täitmisele, on asjaolu, et üksnes selle liikmesriigi kohtud, kus toimub sundtäitmine, peavad kohaldama selles riigis täitevasutuste tegevust käsitlevaid õigusnorme (vt selle kohta 26. märtsi 1992. aasta kohtuotsus Reichert ja Kockler, C-261/90, EU:C:1992:149, punkt 26).
- 36 Kuna aga puudub mis tahes nõue sundtäitmise läbiviimiseks, ei kuulu hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 kohaldamisalasse.

- 37 Kõiki eeltoodud asjaolusid arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et määruse nr 44/2001 artikli 22 punkti 5 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks ei ole hõlmatud selles sättes ette nähtud erandliku kohtualluvusega, isegi kui hagi on esitatud seetõttu, et möödus tähtaeg, mille jooksul sai sundtäitmise menetluses alusetult üle antud summa tagastamist nõuda sama kohtuliku täitemenetluse raames.

Esimene küsimus

- 38 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks on hõlmatud selles sättes ette nähtud kohtualluvuse alusega.
- 39 Olgu meelde tuletatud, et samal ajal, kui määruse nr 44/2001 artikli 2 lõikega 1 on kehtestatud üldine kohtualluvus kostja liikmesriigi kohtutes, on selle määruse artikli 5 punkti 1 alapunktis a ja artikli 5 punktis 3 sätestatud lepinguid puudutavates asjades ja lepinguvälise kahju puhul valikulise kohtualluvuse eeskirjad, mis võimaldavad hagejal esitada hagi ka muude liikmesriikide kohtutesse. Neid eeskirju tuleb tõlgendada kitsalt, nagu on sedastatud käesoleva kohtuotsuse punktis 28.
- 40 Peale selle tuleb nendes sätetes ette nähtud kahte valikulise kohtualluvuse eeskirja tõlgendada autonoomselt, tuginedes määruse nr 44/2001 ülesehitusele ja eesmärkidele, et tagada selle määruse ühetaoline kohaldamine kõigis liikmesriikides. See nõue, mis kehtib muu hulgas nende kahe eeskirja kohaldamisala piiritlemise kohta, tähendab, et mõisteid „lepinguid puudutavad asjad“ ja „lepinguvälise kahju“ ei saa mõista selliselt, et need osutavad kvalifikatsioonile, mille kohaldatav riigisisene õigus annab liikmesriigi kohtus käsitletavale õigussuhtele (vt analoogia alusel 24. novembri 2020. aasta kohtuotsus Wikingerhof, C-59/19, EU:C:2020:950, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 41 Lepinguid puudutavates asjades võimaldab määruse artikli 5 punkti 1 alapunkt a hagejal esitada hagi selle paiga kohtusse, kus tuli täita asjaomane kohustus; samas lepinguvälise kahju alla kuuluvate hagide kohta on määruse artikli 5 punktis 3 ette nähtud, et need võib esitada selle paiga kohtusse, kus kahju tekitanud juhtum on toimunud või võib toimuda.
- 42 Lepinguvälise kahju alla kuuluvate hagide kohta tuleb täpsemalt märkida, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt hõlmab mõiste „lepinguvälise kahju“ määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses kõiki nõudeid, milles taotletakse kostja vastutuse tuvastamist ja mis ei ole lepingutega seotud kõnealuse määruse artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses (vt analoogia alusel 24. novembri 2020. aasta kohtuotsus Wikingerhof, C-59/19, EU:C:2020:950, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 43 Järelikult tuleb selle kindlaks tegemiseks, kas hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks kuulub selle määruse artikli 5 punkti 3 tähenduses lepinguvälise kahju alla, kontrollida, kas on täidetud kaks tingimust, nimelt esiteks, et see hagi ei ole seotud lepingutega kõnealuse määruse artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses, ja et teiseks taotletakse sellega kostja vastutuse tuvastamist.
- 44 Esimese tingimuse puhul hõlmab seotus lepingutega viimati nimetatud artikli tähenduses mis tahes nõuet, mis põhineb isiku teise isiku ees endale vabatahtlikult võetud kohustusel (vt selle kohta 11. novembri 2020. aasta kohtuotsus Ellmes Property Services, C-433/19, EU:C:2020:900, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 45 Tuleb aga tõdeda, nagu märkis ka kohtujurist oma ettepaneku punktis 45, et alusetul rikastumisel põhineva tagastamisnõude raames ei tulene tagastamiskohustus, millele hageja tugineb, reeglina kostja niisugusest vabatahtlikust kohustusest tema ees, vaid see on tekkinud rikastunu tahtest olenemata. Sellest järeldub, et selline tagastamisnõue ei kuulu põhimõtteliselt lepingutega seotud valdkonda määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses.
- 46 Seda tõlgendust toetab määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 ja määruse nr 864/2007 artikli 2 tõlgendamine koostoimes – viimati nimetatud sätte vastab kollisiooninormide valdkonnas sellele, mida kohtualluvuse konfliktide valdkonnas kujutab endast artikli 5 punkt 3 –, kusjuures tuleb meeles pidada, et neid kahte määrust tuleb võimaluste piires tõlgendada ühtselt. Määruse nr 864/2007 artikli 2 lõikest 1 ilmneb, et tagasi maksmise kohustust, mille on tekitanud alusetu rikastumine, peetakse lepinguväliseks võlasuhteks, mis kuulub selle määruse kohaldamisalasse ning mida reguleerivad selle määruse artiklis 10 konkreetsed kollisiooninormid (vt selle kohta 21. jaanuari 2016. aasta kohtuotsus ERGO Insurance ja Gjensidige Baltic, C-359/14 ja C-475/14, EU:C:2016:40, punktid 45 ja 46).
- 47 Eelotsusetaotluse esitanud kohtule täieliku vastuse andmiseks tuleb siiski lisada, et nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 48–52, võib alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue olla teatud asjaoludel tihedalt seotud kohtuvaidluse poolte vahelise lepingulise suhtega ja seega kuuluda „lepingutega seotud asjade“ hulka selle määruse artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses.
- 48 Nende asjaolude seas on olukord, kus alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue on seotud lepingulise suhtega, mis oli poolte vahel varem olemas. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 50 sisuliselt märkis, on see nii näiteks juhul, kui hageja tugineb alusetule rikastumisele, mis on tihedalt seotud lepingulise kohustusega, mida ta peab – selleks, et põhjendada oma õigust tagastamisele – kehtetuks või mida kostja ei ole täitnud, või mida ta peab „ületäidetuks“.
- 49 Sellega seoses on Euroopa Kohus juba sedastanud, et kehtetu lepingu alusel tehtud maksete tagastamisnõue kuulub sellesse valdkonda (vt selle kohta 20. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Profit Investment SIM, C-366/13, EU:C:2016:282, punktid 55 ja 58).
- 50 Pealegi on selline seos kooskõlas läheduse ja tõrgeteta õigusemõistmise eesmärgiga, mida taotletakse määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunktiga a, mis eeldab, et lepingu suhtes pädev kohus saab võtta seisukoha selle kehtetuse, selle täitmata jätmise või selle „ületäitmise“ tagajärgede küsimuses ning seega sellest tuleneva võimaliku tagastamisnõude küsimuses, sest nõude ja kohtu vahel, mis on selle paiga kohus, kus tuli täita asjaomane kohustus, selle sätte tähenduses valitseb eriti tihe seos.
- 51 Eeltoodust tuleneb, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks ei kuulu lepingutega seotud asjade hulka ja seega vastab see käesoleva kohtuotsuse punktis 43 nimetatud esimesele tingimusele, v.a juhul kui see nõue on tihedalt seotud lepingulise suhtega, mis oli kohtuvaidluse poolte vahel varem olemas.
- 52 Käesoleva kohtuotsuse punktis 43 nimetatud teise tingimuse puhul tuleb kontrollida, kas hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks taotletakse kostja vastutuse tuvastamist.
- 53 Euroopa Kohus on juba asunud seisukohale, et nii on see juhul, kui määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses kahjustava sündmuse eest võib lugeda vastutavaks kostjat, st talle heidetakse ette tegu või tegevusetust, mis on vastuolus seadusega kehtestatud kohustuse või keeluga. Lepinguvälise kahjuga võib tõepoolest arvestada vaid tingimusel, et saab tõendada, et kahju ja

selle kahju põhjustanud sündmuse vahel on võimalik tõendada põhjuslikku seost (vt selle kohta 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsus *Austro-Mechana*, C-572/14, EU:C:2016:286, punktid 40, 41 ja 50 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 54 Olgu lisatud – nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 61 –, et need täpsustused kehtivad vahet tegemata nii deliktide kui ka kvaasideliktide puhul, ilma et oleks vaja konkreetset eristada kvaasidelikte. Lisaks asjaolule, et väljend „kvaasidelikt“ puudub määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 taani-, eesti-, hollandi-, portugali-, slovaki-, soome- ja rootsikeelsest versioonist, ei peeta mõiste „kvaasidelikt“ all silmas niivõrd olukordi, mida iseloomustab kahjustava sündmuse puudumine, kuivõrd olukordi, kus kahjustav sündmus on toime pandud ettevaatamatusest või hooletusest. Seega ei saa nõue kuuluda lepinguvälise kahju valdkonda, kui kostja väidetak vastutus ei põhine kahjustava sündmuse olemasolul eelmises punktis kirjeldatud tähenduses.
- 55 Alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue põhineb aga kohustusel, mille aluseks ei ole kahjustav sündmus. See kohustus tekib sõltumata kostja käitumisest, mistõttu puudub tuvastatav põhjuslik seos kahju ja kostja võimaliku õigusvastase teo või tegevusetuse vahel.
- 56 Seega ei kuulu alusetule rikastumisele tuginev tagastamisnõue lepinguvälise kahju alla määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses.
- 57 Selle järelusega ei ole vastuolus 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsuses *Austro-Mechana* (C-572/14, EU:C:2016:286) sedastatu, milles Euroopa Kohus leidis, et autorite õiguste kollektiivse esindamise organisatsiooni nõue maksta „õiglast hüvitist“ direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tähenduses, mida liikmesriigi õiguse kohaselt peavad täitma ettevõtjad, kes viivad andmekandjad riiklikul territooriumil kaubanduslikul eesmärgil esimesena tasu eest turule, kuulub määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tähenduses lepinguvälise kahju mõiste alla. Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 72 märkis, tekkis selle nõude aluseks olnud kohustus kahjustava sündmuse tagajärjel, täpsemalt kahjust, mida autoriõiguste omajad said niisuguste andmekandjate turustamisega, mida kasutati isiklikuks tarbeks koopiade tegemiseks.
- 58 Veel tuleb märkida, et on võimalik, et alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue ei kuulu ei lepingutega seotud asjade hulka määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti a tähenduses ega lepinguvälise kahju valdkonda selle määruse artikli 5 punkti 3 tähenduses. Nii on see nimelt juhul, kui see nõue ei ole tihedalt seotud vaidluse poolte vahel varem olemas olnud lepingulise suhtega.
- 59 Kirjeldatud olukorras kuulub alusetul rikastumisel põhinev tagastamisnõue vastavalt määruse nr 44/2001 artikli 2 lõikes 1 ette nähtud üldpõhimõttele kostja alalise elukoha liikmesriigi kohtute alluvusse.
- 60 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks ei ole hõlmatud selles sättes ette nähtud kohtualluvuse alusega.

Kohtukulud

- 61 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

- 1. Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artikli 22 punkti 5 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks ei ole hõlmatud selles sättes ette nähtud erandliku kohtualluvusega, isegi kui hagi on esitatud seetõttu, et möödus tähtaeg, mille jooksul sai sundtäitmise menetluses alusetult üle antud summa tagastamist nõuda sama kohtuliku täitemenetluse raames.**
- 2. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et hagi alusetu rikastumisega saadu tagasinõudmiseks ei ole hõlmatud selles sättes ette nähtud kohtualluvuse alusega.**

Allkirjad